

страдає епілепсією, а Величко називає його «евнухом»⁴³, хоча із других джерел знаємо, що він любив жінок і внаслідок цього, досягнувши влади на Україні, устроїв в Немирові цілий гарем в турецькому смаку⁴⁴. Із всієї сім'ї гетьмана тільки Юрій був прив'язаний в дитинстві до другої жінки Богдана. В подяку за це і мати його опікувала хворого і слабого хлопця всіма можливими турботами.

(Далі буде)

⁴³ Самовидец, 2 изд., 520.

⁴⁴ Летопись, I, 14.

В. М. Матях (Київ)

Публікація журналу «Киевская старина»

У 1882 р. в Києві почав виходити перший на Україні щомісячний історичний журнал «Киевская старина» — по суті єдине українське наукове легальне видання на той час¹. Його було засновано за ініціативою В. Б. Антоновича, О. М. Лазаревського, П. Г. Лебединцева, Ф. Г. Лебединцева, П. І. Житецького та М. І. Петрова, а редакторами-видавцями в різні роки були Ф. Г. Лебединцев (1882—1887), О. С. Лашкевич (1888—1889), Є. О. Ківлицький (1890—1891) та В. П. Науменко (1892—1906). До складу редакції «Киевской старины» входили В. Антонович, П. Житецький, О. Лазаревський, О. Левицький, І. Малишевський, Ф. Тарновський, П. Лебединцев, В. Мякотін, М. Стороженко, М. Шугуров та ін. В 94 томах, що вийшли за час існування журналу, було вміщено 288 статей з археології, 304 — з історії церкви, 1062 статей, заміток і матеріалів з історії², які охоплювали переважно різні питання історичного буття українського народу XVI—XVIII ст., а саме: історії селянства; формування феодального землеволодіння в різних регіонах України; соціально-економічного розвитку українських земель, їх колонізації; розвитку українських міст, промислів та торгівлі; антифеодальної та національно-визвольної боротьби народних мас; взаємозв'язків українців з іншими народами; розвитку етнічної культури українського народу тощо. Комплекс матеріалів присвячено висвітленню історії Запорозької Січі та українського козацтва.

Значну увагу приділяли співробітники редакції публікації історичних джерел, багато з яких вперше вводилися до наукового обігу саме на сторінках «Киевской старины».

Поряд з відомими вченими, на сторінках журналу «Киевская старина» друкувалися й автори, чиї праці з тих чи інших причин нині майже невідомі не тільки широкій громадськості, а й навіть у вузьких колах істориків-професіоналів. До них належить Йосип Йосипович Ролле — знавець історії Поділля, який друкував свої твори під псевдонімом «доктор Антоній І».

Син французького емігранта, уродженець Могилівського повіту Подільської губернії Й. Ролле після закінчення вінницької гімназії

¹ Короткий Ю. А. З історії створення першого історичного журналу на Україні / До 90-річчя виходу в світ першого номера журналу «Киевская старина» // Укр. іст. журн.— 1972.— № 1.— С. 125.

² Швидько А. К. Вопросы истории феодальных городов Украины в журнале «Киевская старина» // Некоторые вопросы социально-экономической и политической истории Украинской ССР: Сб. статей.— Днепропетровск, 1973.— Вып. 40.— С. 138.

вступив у 1849 р. на медичний факультет Київського університету. Проте не медицина стала основною справою його життя. Вже в студентські роки юнак здобув славу найкращого знавця історії рідного краю. І пізніше, займаючись лікарською практикою на Поділлі, Й. Й. Ролле продовжував невтомно збирати матеріали з місцевої історії. Переїхавши до Кам'янця-Подільського, він починає друкувати свої дослідження в різних періодичних польських виданнях, а згодом видав близько 80 своїх історичних монографій під загальною назвою «Історичні оповідання» («*Opowidania historyczne*».— Львів, 1875—1893). Більшість їх присвячена різноманітним подіям з історії південно-західного краю і має епізодичний характер, за винятком великого три-томного дослідження «Подольские замки на Молдавской границе», перші два томи якого являють собою досить повний і систематичний виклад історії Кам'янця-Подільського, а третій присвячений історії ряду інших міст Подільської губернії.

Глибоке знання російської та польської історичної літератури, використання великої кількості маловідомих або взагалі невідомих до цього джерел, вірність історичній істині у поєднанні з неабияким літературним хистом здобули Й. Й. Ролле ще за життя славу талановитого популяризатора історичних знань. Сучасники історика відзначали, що, незважаючи на деяку хибність в оцінці окремих явищ та подій, саме доктору Антонію належить першість в ознайомленні польських істориків з досягненнями української та російської історіографії, діяльності російських наукових товариств та закладів³.

Пропонована увазі читачів «Українського історичного журналу» праця Й. Й. Ролле «Женщины при Чигиринском дворе во второй половине XVII века» висвітлює роль та значення жінки при резиденції українських гетьманів, її вплив на деякі сторони буття гетьманського двору, тобто питання, які практично залишилися поза увагою української радянської історіографії. Як відомо, суспільне становище жінок на Україні і в Росії в XVI—XVII ст. істотно відрізнялося. Якщо жінка в тогочасній Росії, по-суті, була затворницею у своїй світлиці, то українка, навпаки, відігравала досить помітну роль в суспільно-політичних подіях. Серед них гарячий відгук знаходили ідеї різних релігійних течій — протестантизму, уніатства, соцініанства. Українські жінки нерідко виступали засновницями різних благодійних установ (шкіл, шпиталів тощо), брали участь у військових діях. У своїй праці Й. Й. Ролле змальовує ряд цікавих жіночих образів, доля яких так чи інакше була пов'язана з історичними особами. Насамперед, це три дружини гетьмана Богдана Хмельницького — Ганна Сомко, Мотрона Чаплинська (степова Олена) та Ганна Золотаренко, його матір та дочки Стефанида та Катерина, дружина Івана Виговського Олена Стеткевич та ін. Різною була їх роль при дворі українських гетьманів, досить непросто склалися їх життєві долі.

Автор робить яскраві замальовки побуту та звичаїв, що існували при резиденції українських гетьманів. У дещо незвичному ракурсі подано постать Б. Хмельницького — не як видатного політичного діяча, блискучого полководця, геніального стратега, а як звичайну людину, сина, чоловіка, батька, в його буденному житті, колі родичів та сподвижників. Слід зазначити, що окремі авторські оцінки особи Б. Хмельницького не позбавлені певної тенденційності, що було характерно для дожовтневої польської історіографії. Як зауважував І. П. Крип'якевич, «про Хмельницького писали не лише друзі, а й вороги з польсько-шляхетського табору, які ніколи не скупилися на те, щоб кинути на гетьмана тінь, змалювати його чорними фарбами»⁴. Насамперед, це сто-

³ В. А. Иосиф Иосифович Ролле // Киевская старина.— 1894.— Т. 44. — С. 305—310.

⁴ Крип'якевич І. П. Богдан Хмельницький.— Львів, 1990.— С. 54.

сується картин безпросвітного пияцтва, яке нібито процвітало при дворі Б. Хмельницького. Дещо поверхово у творі висвітлюється також мотивація певних дій та вчинків українського гетьмана. Автор не бачить часом глибинної причинності окремих подій. Подібні ж зауваження стосуються і деяких авторських характеристик синів Б. Хмельницького — Тимоша та Юрія.

Взагалі Й. Й. Ролле у своїй праці продемонстрував добру обізнаність з працями як російських, так і польських дослідників з даної тематики, підвів під неї велику джерельну базу. Зокрема, ним використані літописні свідчення, документи «Архива Юго-Западной России» та «Памятников, изданных временной комиссией для разбора древних актов», рукописів з приватних зібрань тощо. Вперше праця була надрукована польською мовою в липні 1893 р. в «Biblioteka Warszawska». В «Українському історичному журналі» вона друкується за дещо скороченим російським перекладом, який було вміщено в 1—3 номерах журналу «Киевская старина» за 1894 р. Твір подається відповідно до вимог сучасної російської орфографії із збереженням всіх авторських посилань. Коментарі до тексту подаються під «зірочкою».

Одержано 1.12.90.

До уваги авторів!

«Український історичний журнал» приймає рукописи у двох примірниках у такому обсязі: статті — до 1 авт. арк., повідомлення — 20 сторінок, замітки — 12—15, матеріали в розділ «Наш календар» — 8—10, рецензії — 6—7, хроніка та інформація — 2—3 сторінки машинопису. Матеріали мають бути надруковані через два інтервали (включаючи науковий апарат).
